

Charakter prawny polecenia doprowadzenia skazanego w celu odbycia kary

JACEK GMAJ

ORCID: 0000-0003-0020-4524

Sędzia Sądu Rejonowego w Tomaszowie Mazowieckim

Abstrakt

Niniejszy artykuł przedstawia poglądy autora na charakter prawny instytucji doprowadzenia skazanego do odbycia kary pozbawienia wolności w związku z nowelizacją Kodeksu karnego wykonawczego, która weszła w życie 1 stycznia 2023 roku. Wprowadzona zmiana odmiennie uregulowała czynności doprowadzenia skazanego do odbycia orzeczonej kary. Wcześniejsze regulacje w tym zakresie nie budziły większych wątpliwości, a samo polecenie doprowadzenia skazanego do aresztu śledczego nie miało charakteru decyzji procesowych. Były to czynności techniczno-administracyjne wykonywane przez prezesa sądu (przewodniczącego wydziału, upoważnionego sędziego, a w wielu sądach przez kierownika sekcji wykonawczej albo sekcji wykonywania orzeczeń). Dokonana zmiana przepisów może prowadzić do rozbieżności w ocenie charakteru prawnego tej instytucji, który wymaga nowej interpretacji. W ocenie autora polecenie doprowadzenia ma również charakter merytoryczny i procesowy, a nie tylko administracyjny. Za taką koncepcją przemawia fakt, że z tym poleceniem wiąże się faktyczne zatrzymanie, a następnie osadzenie skazanego w areszcie śledczym czy zakładzie karnym, co związane jest z rzeczywistym pozbawieniem wolności. Występują zatem tutaj elementy czynności procesowej znacznie wykraczające poza sferę administracyjno-techniczną. Skoro występują faktyczne zatrzymanie i osadzenie, to należy umożliwić skazanemu zaskarżenie takiej decyzji, a zatem będzie to kolejna gwarancja procesowa w postępowaniu wykonawczym, jak również działanie urzeczywistniające konstytucyjne prawa jednostki, w tym skazanego. Te nowe zapatrywania co do charakteru prawnego instytucji polecenia doprowadzenia, w związku z dokonanymi w tym zakresie zmianami, prowadziłyby do

ewolucji prawa karnego wykonawczego i jego unowocześnienia, ale niekoniecznie do racjonalności jego stosowania.

Słowa kluczowe: postępowanie wykonawcze, kara pozbawienia wolności, sąd pierwszej instancji, decyzja, doprowadzenie

O ile charakter prawny polecenia doprowadzenia skazanego do aresztu śledczego do odbycia kary w stanie prawnym sprzed 1 stycznia 2023 roku nie budził większych wątpliwości, to jednak na gruncie aktualnego brzmienia art. 79 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego mogą wystąpić już rozbieżności w ocenie charakteru prawnego tej instytucji.

Obowiązująca od 1 stycznia 2023 roku nowelizacja ustawy — Kodeks karny wykonawczy, dokonana ustawą z dnia 5 sierpnia 2022 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw¹, odmienne uregulowała czynności doprowadzenia skazanego do odbycia orzeczonej kary. Zgodnie z nowym brzmieniem art. 79 § 1 kkw „skazanego na karę pozbawienia wolności sąd poleca zatrzymać i doprowadzić do aresztu śledczego”.

Mimo wprowadzenia istotnej zmiany tego przepisu zaprezentowane w artykule rozważania co do dotychczasowego charakteru prawnego doprowadzenia skazanego celem odbycia kary nie tracą na aktualności, jednakże obecnie doprowadzenie skazanego do aresztu śledczego bez wezwania staje się regułą, co oznacza, że może pojawić się nowe zapatrywanie na ocenę charakteru prawnego tegoż doprowadzenia, tym bardziej że ustawodawca posługuje się sformułowaniem: „Sąd poleca zatrzymać i doprowadzić”. Jak widzimy, jest to istotna różnica w odniesieniu do unormowania stosowanego do 31 grudnia 2022 roku, i wydaje się, że powinniśmy się skłaniać do odmiennej i rozszerzającej interpretacji przepisu art. 79 § 1 kkw. Będzie to wynikać przede wszystkim z użycia zwrotu „zatrzymać” (w poprzednim stanie prawnym ustawodawca posługiwał się zwrotem „polecić doprowadzenie”, a zatem wprowadzono wyraźnie instytucję zatrzymania, co związane jest z faktycznym pozbawieniem skazanego wolności. Co prawda, ustawodawca w § 1a art. 79 kkw przewidział wyjątek od tej zasady i umożliwił sądowi w uza-

¹ Dz.U. z 2022 r. poz. 1855 (dalej: kkw).

sadnionym wypadku, na wniosek skazanego, wezwanie go do stawienia się w wyznaczonym terminie w areszcie śledczym, ale w tej sytuacji sąd powinien ocenić, czy dotychczasowa postawa i dotychczasowe zachowanie skazanego uzasadniają przypuszczenie, że skazany stawi się na wezwanie. Moim zdaniem ustanowienie takich przesłanek będzie rodzić wątpliwości odnośnie do tego, co należy uznać za taki wypadek, a dodatkowo zachodzi konieczność podjęcia przez sąd kolejnej czynności decyzyjnej, która będzie wymagała uzasadnienia, co wydaje się zbędne. Może to zniechęcić sądy do uwzględniania wniosków skazanych w tym przedmiocie, a jednocześnie prowadzić do wydłużenia toczącego się postępowania wykonawczego w zakresie wykonania kary pozbawienia wolności, kary zastępczej pozbawienia wolności, kary aresztu i kary zastępczej aresztu.

Aby jednak ocenić charakter prawny aktualnie obowiązującej instytucji polecenia doprowadzenia do odbycia kary, należy w pierwszej kolejności sięgnąć do uprzednio obowiązujących unormowań w tym zakresie i rozważyć na ten temat, a mianowicie do przepisów ustawy Kodeks karny wykonawczy, obowiązującej i stosowanej do 31 grudnia 2022 roku.

Czynność polecenia doprowadzenia skazanego do aresztu śledczego w celu odbycia kary została unormowana w art. 79 § 1 zd. 2 i § 2 Kodeksu karnego wykonawczego², przy czym polecenie to było fakultatywne w sytuacji niewzywania skazanego do odbycia kary oraz obligatoryjne w przypadku niestawienia się do odbycia kary w wyniku uprzedniego doręczenia skazanemu wezwania do stawienia się w areszcie śledczym. Zgodnie z treścią cytowanego wyżej przepisu ustawodawca przypisał sądowi kompetencje w zakresie wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności i chodzi tutaj o sąd pierwszej instancji jako organ postępowania wykonawczego (art. 2 pkt 1 kkw, art. 3 § 1 kkw).

Czynności sądu w przedmiocie doprowadzenia nie miały charakteru decyzji procesowych w rozumieniu art. 18 kkw³, a były jedynie czynnościami techniczno-administracyjnymi wykonywanymi przez prezesa sądu (przewodniczącego wydziału, upoważnionego sędziego, a w wielu sądach przez kierownika sekcji wykonawczej albo sekcji wykonywania orzeczeń).

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny wykonawczy (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 53).

³ K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017.

W świetle zarówno dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego⁴, jak i przeważających poglądów doktryny⁵ stwierdzić należy, że charakter prawny tej instytucji na gruncie poprzednio obowiązujących przepisów nie budził większych zastrzeżeń.

Rozważając tezę o nieprocesowym charakterze instytucji polecenia doprowadzenia na tle dotychczasowej praktyki orzeczniczej Sądu Najwyższego⁶ i poglądów doktryny⁷, należy w pełni podzielić to stanowisko.

Również wykładnia przepisu art. 7 § 1 kkw w zw. z art. 79 § 1 zd. 2 kkw co do możliwości złożenia przez skazanego skargi na polecenie doprowadzenia do aresztu śledczego oraz niemożność jego zaskarżenia w trybie odwoławczym (art. 7 § 1 kkw) przemawiają za nieprocesowym statusem polecenia doprowadzenia.

Należy zwrócić uwagę, że artykuł 7 § 1 kkw stanowi, że „skazany może zaskarżyć do sądu decyzję organu wymienionego w art. 2 pkt 3–6 i 10 z powodu jej niezgodności z prawem, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej”. Do organów postępowania wykonawczego wymienionych w omawianym przepisie ustawodawca zaliczył prezesa sądu lub upoważnionego sędziego, sędziego penitencjarnego, dyrektora zakładu karnego, dyrektora aresztu śledczego, dyrektora okręgowego i dyrektora generalnego Służby Więziennej, komisję penitencjarną, sądowego kuratora zawodowego oraz inny organ uprawniony przez ustawę do wykonywania orzeczeń (na przykład organ samorządu terytorialnego).

Skoro pismo polecające doprowadzenie skazanego do aresztu śledczego celem odbycia kary podpisuje prezes sądu (upoważniony sędzia), a do katalogu organów postępowania wykonawczego nie zaliczono sądu pierwszej instancji właściwego do procedowania między innymi w trybie art. 79 § 1 zd. 2 kkw, to już tylko z tego formalnego powodu skaza-

⁴ Postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2006 roku, I KZP 56/05, OSNKW 2006, nr 2, poz. 14.

⁵ Zob. K. Postulski, *Glosa do postanowienia SN z dnia 11 stycznia 2006 r.*, I KZP 56/05, teza 2, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 7–8, s. 251 oraz R. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2006 rok*, teza 6, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, nr 2, s. 92.

⁶ Zob. postanowienie SN z dnia 24 stycznia 1991 roku, V KZP 24//90, OSP 1991, nr 11–12, poz. 293.

⁷ Zob. Z. Doda, J. Grajewski, *Postępowanie karne w świetle orzecznictwa SN*, „Przegląd Sądowy” 1996, nr 6, s. 55–56.

nemu nie przysługuje skarga na jakąkolwiek decyzję administracyjną tego organu, a tym bardziej na decyzję wydaną w formie postanowienia, która to forma orzeczenia wydaje się właściwa z uwagi na to, że jest ona zastrzeżona do kompetencji sądu (art. 79 § 1 zd. 2 kkw w zw. z art. 18 § 1 kkw)⁸.

Na gruncie tych rozważań pojawia się zatem kolejna przesłanka formalna, która dodatkowo przesądza o niedopuszczalności skargi z art. 7 § 1 kkw oraz w sposób istotny uzupełnia i rozszerza poglądy prezentowane w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego⁹.

Moim zdaniem przedstawione powyżej poglądy i koncepcje są słuszne i z praktycznego punktu widzenia w pełni akceptowalne. Jednakże w orzecznictwie¹⁰ pojawił się pogląd, że:

przepis art. 246 § 1 kpk mógłby mieć odpowiednie zastosowanie do innych krótkotrwałych form pozbawienia wolności wynikających z realizacji polecenia przymusowego doprowadzenia osoby.

Stanowisko to spotkało się z uzasadnioną krytyką¹¹. Jednakże na gruncie obecnie obowiązujących przepisów odmienne koncepcje rozważane w orzeczeniu Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu¹² wydają się słuszne i zmierzają we właściwym kierunku. Chodzi tutaj oczywiście o kwestię tego, że zatrzymanie wiąże się z pozbawieniem skazanego wolności i że winien on mieć możliwość kwestionowania takiego stanu. Idąc dalej tym tokiem rozumowania, przyjąć należy, że obecnie wymaganą formą decyzji o doprowadzeniu będzie postanowienie sądu. W mojej ocenie takie postanowienie ze względu na wagę czynności procesowej winno być zaskarżalne na podstawie art. 246 § 1 Kodeksu postępowania karnego w zw. z art. 1 § 2 kkw, mamy tutaj bowiem do czynienia z przypadkiem, kiedy skazany nie otrzymał wezwania do stawienia się w areszcie śledczym, a więc ma być doprowadzony do niego przymusowo bez wezwania.

Ponieważ chodzi o niezwłoczne doprowadzenie do odbycia kary, to takie decyzje winny być poddane kontroli i weryfikacji przez sąd odwo-

⁸ Por. odmienne stanowisko: Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2005, s. 135.

⁹ Zob. przypis 4.

¹⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 15 lutego 2016 roku, II AKz w 234/16, LEX nr 1993066.

¹¹ Zob. K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, LEX/el. 2020.

¹² Zob. przypis 8.

ławczy, którym nie musi być sąd drugiej instancji, tylko sąd równorzędny w innym składzie.

Takie rozwiązanie w tym przypadku będzie miało na celu zapewnienie gwarancji procesowych i praw skazanego i pozwoli na korektę orzeczenia sądu wykonującego orzeczenie związane z pozbawieniem wolności, albowiem na przykład skazany już przed zatrzymaniem złożył wniosek o odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności, wniosek o wstrzymanie wykonania kary czy też wniosek o zawieszenie postępowania wykonawczego, który nie został jeszcze rozpoznany, a w rzeczywistości są ku temu podstawy. W tym wypadku osadzenie skazanego w areszcie śledczym pozbawia go już możliwości odroczenia wykonania kary, a umożliwia jedynie ubieganie się o udzielenie przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności.

Skoro w postępowaniu przygotowawczym zatrzymanemu podejrzanemu, a w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji — zatrzymanemu oskarżonemu — przysługuje środek odwoławczy, to i w postępowaniu wykonawczym takimi samymi zasadami należy się kierować w stosunku do osoby skazanej, mającej w tym postępowaniu uprawnienia strony.

Ograniczenie możliwości zaskarżenia zatrzymania, w tym również o charakterze administracyjnym, tylko do postępowania przygotowawczego i sądowego wydaje się niczym nieuzasadnione, gdyż mamy do czynienia z tymi samymi decyzjami procesowymi, tylko na innym szczeblu postępowania. W ramach tych postępowań w zakresie stosowania zatrzymania winno się stosować takie same gwarancje procesowe.

Nie może tak być w państwie prawa, aby osobie prawomocnie skazanej na karę bezwzględną pozbawienia wolności czy karę aresztu za wykroczenie przysługiwały w zakresie zatrzymania w celu doprowadzenia do aresztu śledczego bez wezwania inne prawa niż te, które przysługiwały jej do czasu uprawomocnienia się wyroku.

Biorąc jednak pod uwagę normy konstytucyjne zawarte w art. 31, art. 41 ust. 2 i art. 78 ustawy zasadniczej¹³, musimy dokonać głębszej analizy przepisu dotyczącego polecenia doprowadzenia skazanego do odbycia kary i ta pogłębiona analiza wskazuje, że nie można zaakcep-

¹³ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, zm. Dz.U. z 2001 r. Nr 28, poz. 319).

tować argumentacji, iż polecenie doprowadzenia jest tylko czynnością *stricte* administracyjną, ograniczoną li tylko do pewnej czynności technicznej, a nie merytorycznej. Jest to stanowisko zbyt uproszczone i zawężone. Już sama lektura art. 79 § 1 zd. 2 kkw wskazuje, że właściwym podmiotem do podjęcia stosownej decyzji w tym przedmiocie jest sąd, a nie inny organ postępowania wykonawczego.

Skoro organem tym jest sąd, to zgodnie z wolą ustawodawcy unormowaną w treści art. 18 § 1 kkw w postępowaniu wykonawczym winien orzekać postanowieniem. Co prawda § 2 tegoż artykułu statuuje, że „w kwestiach niewymagających postanowienia prezes sądu lub upoważniony sędzia wydaje zarządzenia”. W tej sytuacji nie wydaje się jednak uzasadnione, aby odstępstwo zawarte w § 2 art. 18 kkw od zasady wyrażonej w § 1 miało zastosowanie do treści art. 79 § 1 zd 2 kkw¹⁴.

Gdyby było inaczej, to racjonalny ustawodawca wyraźnie by tę kwestię unormował. Poza tym stosowanie innej wykładni niż językowa przy interpretacji art. 79 § 1 zd. 2 kkw nie jest moim zdaniem dopuszczalne.

Za rozwiązaniem polegającym na tym, że polecenie doprowadzenia ma również charakter merytoryczny i procesowy, a nie tylko administracyjny, przemawia fakt, że z tym poleceniem łączy się faktyczne zatrzymanie, a następnie osadzenie skazanego w areszcie śledczym czy zakładzie karnym, co związane jest z rzeczywistym pozbawieniem wolności. Występują zatem tutaj elementy czynności procesowej znacznie wykraczające poza sferę administracyjno-techniczną.

Takie działanie godzi już w wolność jednostki, a więc w konstytucyjne prawo każdego obywatela, i decyzje w tym przedmiocie winny być bezwzględnie podejmowane w formie postanowienia sądu, a nie zarządzenia.

Ta zasada, dopuszczająca możliwość zaskarżenia zatrzymania do odbycia kary, niezależnie od dotychczasowych poglądów Sądu Najwyższego, doktryny i charakteru decyzji, o której mowa w art. 79 § 1 zd. 2 kkw, mogłaby być powszechnie stosowana w postępowaniu wykonawczym, w którym przecież skazany nadal zachowuje prawa i wolności obywatelskie (art. 4 § 2 kkw), a ich ograniczenie w tym przypadku nie wydaje się uzasadnione.

¹⁴ Zob. odmienne stanowisko: Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz...*, s. 135.

Stojąc na powyższym stanowisku, przyjąć należy, że dopuszczenie możliwości zaskarżenia instytucji polecenia doprowadzenia do aresztu śledczego, a *de facto* faktycznego zatrzymania, a zatem kwestii unormowanej w przepisach prawa karnego wykonawczego, będzie kolejną gwarancją procesową w postępowaniu wykonawczym, jak również działaniem urzeczywistniającym konstytucyjne prawa jednostki, w tym skazanego.

Te nowe zapatrywania co do charakteru prawnego instytucji polecenia doprowadzenia, w związku z dokonanymi w tym zakresie zmianami, prowadziłyby do ewolucji prawa karnego wykonawczego i jego unowocześnienia, ale niekoniecznie do racjonalności jego stosowania. W tej sytuacji moje rozważania mogą być *de lege ferenda* przyczynkiem do wprowadzenia modyfikacji przepisów prawa karnego wykonawczego w zakresie możliwości zaskarżenia decyzji o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu do odbycia kary, tym bardziej że normy konstytucyjne wyrażone w art. 41 ust. 1 i 2, art. 78 oraz pośrednio art. 31 ust. 1 Konstytucji RP przemawiają za przyjęciem takiego rozwiązania.

Wykaz aktów prawnych

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, zm. Dz.U. z 2001 r. Nr 28, poz. 319).

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 roku o zmianie ustawy — Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 1855).

Bibliografia

Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, LEX/el. 2020.

Doda Z., Grajewski J., *Postępowanie karne w świetle orzecznictwa SN*, „Przegląd Sądowy” 1996, nr 6, s. 55–56.

Hołda Z., Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2005.

Postulski K., *Glosa do postanowienia SN z dnia 11 stycznia 2006 r.*, I KZP 56/05, teza 2, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 7–8, s. 251–258.

Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017.

Stefański R., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2006 rok*, teza 6, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, nr 2, s. 92–142.

Wykaz orzecznictwa

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 1991 roku, V KZP 24//90, OSP 1991, nr 11–12, poz. 293.

Postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2006 roku, I KZP 56/05, OSNKW 2006, nr 2, poz. 14.
Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 15 lutego 2016 roku, II AKzW 234/16, LEX nr 1993066.

The legal nature of the order to bring the convict to serve his sentence

Abstract

This article presents the author's views on the legal nature of the institution of bringing a convict to serve his sentence in connection with the amendment to the Executive Penal Code, which came into force on January 1, 2023. The amendment introduced regulated differently the activities of bringing a convict to serve his sentence. Previous regulations in this regard did not raise major doubts, and the mere order to bring a convict to the Detention Center did not have the character of procedural decisions. These were technical-administrative actions carried out by the President of the Court (the Chairman of the Department, an authorized Judge, and in many Courts by the Head of the Executive Section or the Judgment Execution Section). The amendment to the legislation may lead to discrepancies in the assessment of the legal nature of this institution, the assessment of which after the amendment is not clear and requires a new interpretation. In the author's opinion, the order to bring a convict to serve a prison sentence is also substantive and procedural, and not just administrative. Such a concept is supported by the fact that this order involves the actual detention and incarceration of the convict in a Detention Center or prison, which is related to the actual deprivation of liberty. Thus, there are elements of a procedural action here that go far beyond the administrative-technical sphere. Since there is an actual detention and incarceration of the convict, the convict should be allowed to challenge such a decision, and therefore this will be another procedural guarantee in the executive proceedings, as well as an action that realizes the constitutional rights of the individual, including the convict. These new views on the legal nature of the institution of an order to bring a convict to serve a prison sentence, in connection with the changes made in this regard, would lead to the evolution of executive criminal law and its modernization, but not necessarily to the rationality of its application.

Keywords: enforcement procedure; imprisonment; the first instance court; judicial decision; bringing the convicted person to serve the sentence